

OD „LISTA S BROJEVIMA“ DO BEŽIČNOG BARKOD ČITAČA: ISKUSTVA PROVOĐENJA REVIZIJA I OTPISA NA PRIMJERU KNJIŽNICE III. GIMNAZIJE OSIJEK¹

EXPERIENCES IN CONDUCTING INVENTORY AND WRITE-
OFFS IN THE LIBRARY OF THE THIRD GYMNASIUM OSIJEK

Sanja Galic III. Gimnazija Osijek
sanja.galic1@skole.hr

UDK / UDC: [027.8: 025.2: 024.4]“1994/2014“(497.543)

Stručni rad / Professional paper

<https://doi.org/10.30754/vbh.68.1.1340>

Primljeno / Received: 1. 2. 2025.

Prihvaćeno / Accepted: 3. 3. 2025.

Sažetak

Cilj: Cilj je rada prikazati iskustvo provedbe revizije i otpisa u knjižnici III. Gimnazije Osijek tijekom posljednjih trideset godina u odnosu na povijesni razvoj knjižnične zbirke i nekoliko promjena pravilnika o reviziji i otpisu te primjene različitih postupaka revizije.

Pristup/metodologija: Pošavši od prikaza povijesnog razvoja knjižnice III. Gimnazije Osijek, problematizira se iskustvo provođenja revizija i otpisa od 1994. godine, kada je od osnutka škole proveden prvi otpis, do posljednjeg otpisa iz 2024. godine. Revizije i otpisi provedeni su različitim postupcima u skladu s relevantnim propisima koji su tada bili na snazi: *Naputak za provođenje revizije i otpisa građe u knjižnicama Republike Hrvatske* (Naputak, 1992), *Pravilnik o reviziji i otpisu* (Pravilnik o reviziji, 2002) i *Pravilnik o zaštiti, reviziji i otpisu knjižnične građe* (Pravilnik o zaštiti, 2023). Na temelju analize službenih dokumenata prikazuje se utjecaj različitih načina knjižničnog poslovanja na metode provođenja revizije i otpisa: ručno s „listama s brojevima“ od 1 do 1000, računalnim upisivanjem inventarnog broja ili bežičnim čitačem.

Rezultati: U radu se ukazuje na okolnosti i poteškoće provođenja revizije i otpisa u školskim knjižnicama u kojima je zaposlen samo jedan knjižničar, a članovi Povje-

¹ Službeni naziv ustanove je III. Gimnazija Osijek.

renstva za reviziju i otpis ne poznaju pravila knjižničnog poslovanja. Dodatan problem je taj što u školskim knjižnicama često nije proveden postupak primopredaje dužnosti osoba zaduženih za knjižnični fond.

Praktična primjena: Rad kao primjer dobre prakse može potaknuti članove školske knjižničarske zajednice i sve knjižničare koji su jedini zaposleni u knjižnici, da pristupe reviziji i otpisu knjižnične građe u knjižnici kao jednom od redovitih poslova kojim se pridonosi izgradnji, upravljanju i evaluaciji knjižničnog fonda i potrebno ga je provesti u skladu s propisima bez obzira na uvjete u kojima se provodi.

Originalnost/vrijednost: Vrijednost rada je u tome što je prvi puta provedena analiza okolnosti i poteškoća provođenja revizije i otpisa u školskim knjižnicama. Rezultat analize mogao bi poslužiti u izradi detaljnih preporuka za provođenje revizije u svim vrstama knjižnica s jednim zaposlenikom.

Ključne riječi: Knjižnica III. Gimnazije Osijek; otpis; revizija; školska knjižnica

Abstract

Objective. The purpose of this paper is to present the experience of conducting inventory and write-off in the Library of the Third Gymnasium Osijek during the period of last thirty years, in relation to the historical development of the library collection and several changes in regulations on inventories and write-offs and the application of different inventory procedures.

Approach/methodology. The paper presents the historical development of the Library of the Third Gymnasium Osijek and experience of conducting inventories and write-offs. In the period from 1994, when the first write-off was carried out since the foundation of the school until 2024, inventories and write-offs were conducted using various procedures in accordance with the relevant regulations in force at the time: *Instructions for conducting inventories and write-offs in libraries of the Republic of Croatia* (1992), the *Regulations on inventory and write-off* (2002) and the *Regulations on the protection, inventory, and write-off of library materials* (2023). Based on an analysis of official documents, the paper highlights the impact of different library management approaches on inventory and write-offs: manually using “sheet of numbers” from 1 to 1000, computer based by entering inventory numbers, or using a wireless scanner.

Results. The paper points out the challenges of conducting inventory and write-offs in school libraries where only one librarian is employed, and members of the Inventory and write-off committee are often unfamiliar with library management rules. Another problem is the frequent absence of procedure for proper handover for individuals responsible for the library collection in school libraries.

Practical application. This paper is an example of good practice that can encourage members of the school library community and sole librarians to approach inventories and write-offs as a regular task that helps develop, manage and evaluate the library collection. It emphasizes the necessity of conducting inventories and write-offs in accordance with regulations, regardless of the conditions in which they are carried out.

Originality/value. The value of the paper is reflected in the fact that for the first time an analysis of the circumstances and challenges of conducting inventories and write-offs in school libraries was conducted. The result of the analysis could be used as a basis for developing detailed recommendations for conducting inventories in all types of libraries with only one employee.

Keywords: inventory; Library of the Third Gymnasium Osijek; school library; write-off

1. Uvod

Povod za istraživanje teme bile su pripreme izlaganja na petom stručnom skupu „Izgradnja, upravljanje i evaluacija zbirki: Upravljanje revizijom i otpisom“.²

Uloga školske knjižnice mijenjala se razvojem društva te se fokus s prikupljanja i posudbe knjižnične građe usmjerava na odgojno-obrazovnu djelatnost, poučavanje temeljnih životnih kompetencija potrebnih za cjeloživotno učenje. Uključivanjem svih raspoloživih izvora, analognih i digitalnih, kojima knjižnica raspolaže, osigurava se unaprjeđenje nastavnog i stručnog rada te uvjeti za aktivno učenje koji su preduvjet cjelovitog razvoja svakog učenika. Osim toga od školske knjižnice očekuje se da bude ugodan i poticajan prostor pogodan za razne aktivnosti školskog knjižničara: pomoć učenicima u učenju na različite načine i iz različitih izvora, poticanje istraživačkog i stvaralačkog duha te kritičkog mišljenja, provedbe radionica informacijske i medijske pismenosti, poticanja čitanja, odgoja za demokraciju, raznih kulturnih događanja, organizacije i provedbe projekata. Sve je to moguće jedino ako školska knjižnica ima knjižničnu zbirku uređenu u skladu sa stručnim knjižničnim pravilima.

Standard za školske knjižnice (2023) propisuje da knjižnična građa treba biti kvalitetna, u skladu s obrazovnim, informacijskim i osobnim razvojem korisnika te stručno obrađena. Pod stručno uređenom knjižničnom zbirkom podrazumijevamo da je knjižnična građa inventarizirana, katalogizirana, klasificirana, signirana, tehnički obrađena, smještena u slobodnom pristupu, da se poduzimaju mjere njezine zaštite te redovito provode revizija i otpis. U knjižničarstvu revizija označava sustavan pregled knjižničnog fonda radi utvrđivanja njegova stvarnog stanja, pri čemu se provjerava što nedostaje, što je oštećeno i ima li svaka inventarizirana jedinica građe odgovarajući zapis (Tadić, 1994: 162). Otpis knjižnične građe postupak je kojim se izdvaja i trajno otpisuje zastarjeli i dotrajali dio građe koji nepotrebno opterećuje zbirku te građa koja je nestala, odnosno uništena. Postupci revizije i otpisa provode se prema propisanom pravilniku koji se primjenjuje u svim vrstama knjižnica.

² Ovaj je članak značajno proširena verzija izlaganja „Od „plahti s brojevima“ do bežičnog barkod čitača“ održanog 20. rujna 2024. u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Uz prikaz povijesnog razvoja knjižnice III. Gimnazije Osijek i dijeljenja iskustva školske knjižničarke u provođenju revizija i otpisa različitim postupcima, predstavljena je problematika provedbe revizije i otpisa u posljednjih trideset godina, u okolnostima kad je u knjižnici zaposlen samo jedan knjižničar i u kojoj nije proveden postupak primopredaje dužnosti. Dakle, provedene revizije i otpisi postavljeni su u kontekst povijesnog razvoja škole i njezine knjižnične zbirke. Osim toga, prikazuju se različitosti postupaka provedbe revizija i otpisa koji su primijenjeni, a s obzirom na automatizaciju knjižničnog poslovanja.

Knjižnica III. Gimnazije Osijek jest školska knjižnica koja obavlja knjižničnu djelatnost prema *Zakonu o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti* (2019). Školska knjižnica djeluje kao knjižnica u sastavu javne ustanove (škole) i dio je odgojno-obrazovnog sustava kao neposredna podrška nastavnom procesu škole. Samim time pripada knjižničnom i odgojno-obrazovnom sustavu za koje su nadležna dva ministarstva – Ministarstvo kulture i medija i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih, te djeluje i postupka prema zakonima i pravilnicima koje propisuju oba ministarstva, a koji se odnose i na knjižničarstvo i na školstvo.

2. Povijesni pregled razvoja Knjižnice III. Gimnazije Osijek

2.1. Pregled razvoja škole

Osijek je u 19. stoljeću važno gospodarsko središte Slavonije s brojnim obrtima, industrijom, trgovinama i bankama. Snažan gospodarski razvoj doveo je do potrebe da se mladići obrazuju iz područja tehničkih i prirodnih znanosti, odnosno stvoren je preduvjet za osnivanje realne gimnazije. Na inicijativu slavonskih plemića: Ivana Kapistrana Adamovića, Khuena Hedervarya, grofa Julija Jankovića, Karla pl. Mihanovića i grofova Ladislava i Petra Pejačevića, gradska Glavna skupština 1869. godine donosi odluku o osnivanju Muške realne gimnazije. Grad zakladnicom od 7. ožujka 1870. godine određuje svoje obaveze prema gimnaziji koja počinje s radom 10. listopada iste godine (Radman, 2001: 14–15). Do 1874. godine gimnazija je djelovala kao niža, a tada prerasta u višu realku otvaranjem petog razreda. U gimnaziju s osam razreda reorganizira se 1895. godine. Nastava se održavala u nekoliko zgrada u Tvrđi, a gimnazija je svoju zgradu, nakon dvogodišnje izgradnje, dobila 11. listopada 1890. godine (Radman, 2001: 15). U istoj zgradi, koja je obnavljana i restaurirana od 2006. do 2009. godine, danas djeluje III. Gimnazija Osijek.

Gimnazija je u svom dugogodišnjem djelovanju prolazila kroz mnoge društvene promjene i obrazovne reforme. Ime joj je 1945. godine promijenjeno u Gimnazija „Ivo Lola Ribar“, a 1966. u Gimnazija „Braća Ribar“. Kao realna gimnazija s osam razreda djelovala je do 1950. godine kada, prema *Zakonu o osmogodišnjem obrazovanju*, postaje četverorazredna. Zakonom o gimnazijama iz 1959. godine,

koji uvodi obrazovne smjerove, postaje gimnazija s matematičko-prirodoslovnim i društveno-jezičnim smjerom. Zakon o srednjem obrazovanju 1976. godine ukida gimnazije, pa škola od 1. rujna 1977. godine s još dvije gimnazije (Gimnazija „Sara Bertić“ i Gimnazija „Božidar Maslarić“) ulazi u sastav Centra za usmjereno obrazovanje „Braća Ribar“. Odlukom Skupštine općine Osijek 1. rujna 1992. godine osnovana je III. Gimnazija Osijek kao prirodoslovno-matematička gimnazija podjelom Centra za usmjereno obrazovanje „Braća Ribar“ na tri gimnazije. Tada je određeno da je ona pravni nasljednik Muške realne gimnazije osnovane 1870. godine i Gimnazije „Ivo Lola Ribar“, kasnije „Braća Ribar“. Nastava je u III. Gimnaziji Osijek počela 21. rujna 1992. godine s odgodom zbog razrušenosti dijela zgrade u granatiranju Osijeka tijekom Domovinskog rata. Dijelovi zgrade predstavljali su opasnost za normalan rad, a nastavna sredstva i pomagala postala su neupotrebljiva. Školska je zgrada od 1991. do 1992. godine i od kolovoza do rujna 1995. godine djelovala kao bolnički stacionar Hrvatske vojske. Ranjenici su bili smješteni u knjižnici, pri čemu su police s knjigama bile postavljene ispred prozora kao zaštita od granatiranja.

Zbog obnove zgrade Škola je od rujna 2006. do kolovoza 2009. godine bila smještena u bivšoj vojarni, sadašnjem kampusu osječkog Sveučilišta. Tijekom obnove obavljeni su i restauratorski radovi na unutrašnjosti zgrade jer je škola smještena u Tvrdi, dijelu grada koji pripada zaštićenoj kulturnoj baštini.

Gimnazija je tijekom dugogodišnjeg djelovanja davala široko opće obrazovanje. U njoj su radili mnogi ugledni profesori, samo neki od njih su: dr. Andrija Mohorovičić (geofizičar i meteorolog, po kojemu je nazvan krater na Mjesecu i planetoid), Joza Ivakić (književnik), Vjekoslav Celestin (arheolog i muzeolog), dr. Rudolf Horvat (povjesničar), dr. Ferdo pl. Šišić (povjesničar), dr. Josip Bosendorfer (povjesničar), Adolf Waldinger (slikar), dr. Vladimir Varičak (matematičar), Ivan Kuria (Prelogov nastavnik Kemije), dr. Ivan Zoch i Josip Mencin (leksikografi, pokretači Hrvatske enciklopedije). Mnogi učenici postali su kasnije poznati stručnjaci, znanstvenici, umjetnici i sportaši. Od kojih su neki: dr. Vladimir Prelog (kemičar, Nobelova nagrada za kemiju 1975.), Dobriša Cesarić (književnik), dr. Antun Bauer (muzeolog), dr. Ive Mažuran (povjesničar), dr. Milutin Milanković (matematičar, geofizičar, astronom, po kojemu je nazvani krateri na Mjesecu i Marsu te planetoid), dr. Danilo Blanuša (matematičar i fizičar), dr. Stjepan Babić (jezikoslovac), dr. Viktor Žmegač (književni teoretičar, germanist, muzikolog).

O značaju gimnazijskog obrazovanja, pa tako i III. gimnazije Osijek, za znanstveni i ekonomski razvoj Hrvatske govori i činjenica da je 2006. godine, na inicijativu Družbe Braće Hrvatskog Zmaja, izgrađen Perivoj velikana: rondel učenika gimnazija u Osijeku. Povodom sto pedeset godina postojanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 2011. godine u ulazu III. gimnazije Osijek postavljena je Spomen ploča posvećena članovima HAZU-a – učenicima i nastavnicima osječkih gimnazija.

2.2. Pregled razvoja školske knjižnice

Od samog početka djelovanja Muške realne gimnazije (1870. godine) postoji nastavnička knjižnica u skladu s Privremenim nastavnim redom iz 1870. godine kojim je određeno da svaka opća pučka škola treba imati i školsku knjižnicu (Stipanov, 2015: 164). Godinu dana kasnije osniva se i učenička knjižnica. Voditelji knjižnice bili su ugledni profesori koji su uz to i održavali nastavu. Knjižnična zbirka popunjavala se darovima i kupnjom. Knjige se za nastavničku knjižnicu, kao i ostala učila, kupuju iz redovnih sredstava škole, a za učeničku iz doprinosa učenika. Pred II. svjetski rat, na kraju školske godine 1939./1940., nastavnička je knjižnica imala 2183 knjige, a učenička 4200 naslova, 4795 primjeraka (Izveštaj, 1940: 41–42).

Odvojena knjižnična zbirka zadržala se do šezdesetih godina 20. stoljeća kada postaje jedinstvena tako da i nastavnici i učenici mogu koristiti svu knjižničnu građu. Nova knjiga inventara jedinstvene zbirke Gimnazije „Ivo Lola Ribar“ (kasnije „Braća Ribar“) vodi se od 13. listopada 1962. godine. Do kraja 1978. godine knjižnica je imala 12 755 inventariziranih knjiga.

Knjižna građa iz knjige inventara Muške realne gimnazije, bez obzira na hrvatski ili njemački jezik, ili pismo (gotica ili latinica), nije reinventarizirana niti korištena, već je smještena na visoke police gotovo do stropa prostorije, a dio je bio pohranjen u ormare. To je bila knjižnična građa tiskana prije 1945. godine, sadržajno zastarjela te stara građa koju školska knjižnica nije mogla primjereno smjestiti i zaštititi. Knjige su otpisane tijekom školske godine 1994./1995. te ih je preuzela Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek.

Ujedinjenjem triju osječkih gimnazija: Gimnazije „Braća Ribar“, Gimnazije „Sara Bertić“ i Gimnazije „Božidar Maslarić“ u Centar za usmjereno obrazovanje „Braća Ribar“ Osijek (dalje u tekstu CUO) 1978. godine ujedinjuju se i njihove knjižnice, te se počinje voditi nova knjiga inventara za novu građu. Knjige inventara pojedinačnih gimnazijskih knjižnica, njihovi pečati i brojevi inventara ostaju važeći. Budući da su tako nastali inventarni brojevi koji su se preklapali, prilikom posudbe knjižnične građe u člansku se iskaznicu uz broj inventara upisivala kratica BR, SB ili BM, prema tome u kojoj je knjizi inventara evidentiran. Knjižnica vremenom prerasta u bibliotečno-informacijski centar koji se širi u cijelo lijevo krilo prizemlja zgrade. Osim dvije prostorije za smještaj građe u otvorenom pristupu i za posudbu ima i nekoliko čitaonica: profesorsku, učeničku s referentnom zbirkom i dvije za individualni rad s AV-građom. Voditelj je bila mr. sc. Ljuba Radman, a uz profesore, koji su zbog ozbiljnih bolesti ili dopune satnice s dijelom sati zaposleni u knjižnici, upošljava se i knjižničare sa srednjom stručnom spremom. Od osnutka CUO-a, kada se u srednjoškolsko obrazovanje umjesto gimnazija uvode smjerovi, školuju se knjižničari koji u školskoj knjižnici obavljaju stručnu praksu.

Na početku Domovinskog rata, kada je školska zgrada postala dio vojne bolnice, većina knjiga iz knjižnične zbirke Muške realne gimnazije smještena je u kutije i odnesena u podrum kako bi se oslobodio prostor za krevete ranjenika. Tamo su ostale do prve revizije knjižničnog fonda 2003. godine, kada je utvrđeno da je dio knjiga uništen zbog loših uvjeta smještaja.

Dijeljenjem CUO-a 1992. godine na tri gimnazije dijeli se i knjižnica tako da svaka škola ima svoju knjižnicu. Princip podjele bio je takav da je svaka knjižnica dobila knjižnu građu koja pripada knjižnici gimnazije čiji je pravni nasljednik. U knjizi inventara se u rubrici „Napomena“ stavljala dvostruka kvačica (√√) za pronađene knjige ili upisalo „Otpis“ za one koje će se otpisati prema uputama K. Tadić (1994: 163). Knjige nabavljene u vrijeme CUO-a su podijeljene u tri jednaka dijela. Pazilo se da pojedina knjižnica dobije većinu stručnog fonda prema vrsti gimnazije, odnosno je li opća, jezična ili prirodoslovno-matematička. Tako je knjižnici III. Gimnazije Osijek pripala većina stručne građe iz današnjeg STEM-područja: fizika, kemija, biologija, geografija i matematika. Pri tome se u knjizi inventara u napomenu upisivalo broj I., II. ili III. Kasnije su knjige reinventarizirane u nove knjige inventara svake gimnazije posebno. Knjižni listići knjiga zaduženih kod članova podijeljeni su prema istom principu kao knjige, a u knjizi inventara dvostrukom kvačicom označeno je da postoje. Važno je napomenuti da neknjižna građa, uglavnom gramofonske ploče, nije bila inventarizirana niti katalogizirana. Podijeljena je kao i knjige u tri jednaka dijela. Tada nije napravljen zapisnik o reviziji i otpisu, niti popisi otpisanih knjiga. Knjiga inventara CUO-a je do 1994. godine nestala, pa je nemoguće provjeriti koji je postotak od ukupnog fonda pojedina knjižnica zaista dobila. Odlaskom tadašnjeg knjižničara III. Gimnazije Osijek iste godine u mirovinu nije proveden postupak primopredaje.

Prostor knjižnice sveden je na tri prostorije koje su pripadale knjižnici CUO-a: čitaonica-učionica, prostorija s građom u slobodnom pristupu, posudbu i prostorom za rad knjižničarke, mala čitaonica s referentnom zbirkom; ukupno 133 m², što je više od minimuma propisanog tadašnjim *Standardom* (2000: Čl. 21). Škola, uključujući i knjižnicu, od rujna 2006. godine zbog obnove zgrade bila je smještena u bivšoj vojarni. Knjižnica je s čitaonicom smještena u jednu prostoriju veličine 60 m². U svoju zgradu škola se vratila u kolovozu 2009. godine. Knjižnica je preseljena uz pomoć bivših učenika koje su volontirale. Smještena je u iste prostorije, ali je čitaonica većinu vremena, zbog nedostatka prostora uslijed povećanja broja razrednih odjela, korištena kao učionica.

Knjižnica ponovno seli tijekom lipnja i srpnja 2021. godine zbog nedostatka prostora za smještaj knjižnične građe i otežanog poslovanja čitaonice. Čitaonica je u vrijeme održavanja hibridne³ nastave u uvjetima pandemije koronavirusa 2020.

³ Hibridni oblik nastave organiziran je tako da se dio nastave održava *online*, a dio uživo u učionicama koje omogućuju veći razmak između školskih klupa i učenika.

– 2021. godine pretvorena u učionicu. Mala čitaonica s referentnom zbirkom imala je pristup samo kroz knjižnicu, pa je izvan vremena rada knjižnice s korisnicima bila nedostupna. Knjižnica je preseljena tijekom lipnja i srpnja 2021. godine u dvije prostorije bivše sportske dvorane, veličine 210 m² koja je nedovoljne veličine za održavanje nastave Tjelesne i zdravstvene kulture. U jednoj prostoriji smještena je građa u slobodnom pristupu te prostor za posudbu i stručni rad knjižničarke. U drugoj, manjoj, prostoriji je čitaonica u kojoj učenici mogu boraviti i izvan radnog vremena knjižnice jer je fizički odvojen. Čitaonica je obnovljena u Projektu prekogranične suradnje Republike Hrvatske i Republike Srbije 2023. godine i opremljena novim namještajem, interaktivnim ekranom i prijenosnim računalima.

2.2.1. Pregled razvoja poslovanja i informatizacije školske knjižnice

Poslovanje se Knjižnice III. Gimnazije Osijek na početku obavljalo na klasičan način (kartotečna posudba, inventarizacija u papirnoj knjizi inventara), s izuzetkom katalogizacije i klasifikacije koja se od travnja 1995. godine obavlja u računalnom knjižničnom programu CROLIST s bazom Oracle, izrađenom u formatu UNIMARC za pregledne strojno čitljive zapise. Program je razvijen u suradnji informatičke tvrtke 3a i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (NSK). Iako je 90-ih godina 20. stoljeća knjižnični program CROLIST postao najkorišteniji program u hrvatskim knjižnicama, nedostatak mu je bio nemogućnost komunikacije s drugim knjižničnim softverima koji su se koristili u hrvatskim knjižnicama. Zbog toga ga je 2006. godine NSK prestao razvijati CROLIST i zamijenio ga američkim knjižničnim programom Voyager. Od 2010. godine NSK počinje koristiti Aleph, također s bazom Oracle, koji postupno preuzimaju i druge sveučilišne, znanstvene, visokoškolske, specijalne i narodne knjižnice (Stipanov, 2015: 286). Knjižnica je program i obuku knjižničara za rad u CROLIST-u dobila besplatno od NSK-a. Besplatna verzija omogućavala je samo modul katalogizacije s klasifikacijom i mogućnošću predmetne obrade. U toj verziji programa nije omogućen pristup kooperativnoj katalogizaciji, pa se nije moglo preuzimati gotove kataložne opise. Katalogizacija se obavlja prema pravilima za skraćeni zapis (Blažević, 1988). U klasificiranju se primjenjuje UDK, za katalog detaljno, a za signiranje se koristila kraća stručna oznaka (Čelić-Tica i Leščić, 2007: 21). Obrađeno je oko dvije tisuće naslova. Kataložni listići ispisuju se za autorski, stručni i predmetni katalog. Potrebe knjižničnog poslovanja školske knjižnice početkom 21. stoljeća podrazumijevale su, osim katalogizacije, računalnu inventarizaciju, izradu *online* kataloga, provođenje revizije i otpisa, stvaranje baze podataka članova i računalnu posudbu. To nije bilo moguće u računalnom knjižničnom programu CROLIST, pa se od njega odustalo.

Za knjižnično poslovanje je 2006. godine nabavljen knjižnični računalni program Metelwin. Program je u operativnom sustavu Windows, formatu UNIMARC razvila informatička tvrtka Point d. o. o. u suradnji s Gradskom knjižnicom i čitao-

nicom „Metel Ožegović“ Varaždin. Odabran je zato što je jednostavan za uporabu, omogućuje kooperativnu katalogizaciju i klasifikaciju s izmjenama prema potrebi, inventarizaciju, izradu *online* kataloga, biltena prinova, vođenje statistike, reviziju i otpis, izradu baze članova, posudbu. Budući da je i on izrađen u formatu UNIMARC, kataložni zapisi i inventarni brojevi obrađeni u CROLIST-u konvertirani su u Metelwin. Nakon toga bilo je potrebno obaviti manje ispravke koje su uključile unošenje diakritičkih znakova i uklanjanje dvostrukih točaka.

Škola je, uključujući knjižnicu, od rujna 2006. do kolovoza 2009. godine bila smještena u bivšoj vojarni, sada kampusu osječkog Sveučilišta, zbog obnove zgrade koja je bila vlažna, oronula i stradala od granatiranja u Domovinskom ratu 1991. – 1992. godine. Do povratka u školsku zgradu u knjižničnom računalnom programu Metelwin inventarizirana je i katalogizirana sva knjižnična građa, izrađena je baza podataka članova i počela računalna posudba. Knjižnica je selila još jednom, 2021. godine, unutar školske zgrade u veću prostoriju, bivšu školsku sportsku dvoranu jer je veličinom knjižnične zbirke prerasla prostor, pa su knjige na policama bile smještene u dva reda.

Nakon redovnog godišnjeg otpisa u srpnju 2024. godine utvrđeno je da knjižničnu zbirku čini 6270 naslova, 12 273 jedinica knjižnične građe. Knjižnica je imala 651 člana. To znači da ima 18,85 jedinica knjižnične građe po učeniku, nastavniku i stručnim suradnicima, što je za trećinu više od propisano najmanje 12 jedinica po članu školske knjižnice prema *Standardu* (2023: Čl. 13).

2.3. Izgradnja i upravljanje knjižničnom zbirkom

Izgradnja knjižnične zbirke izuzetno je važan dio knjižničnog poslovanja u kojem se prikuplja raznovrsna građa na najpovoljniji način (Tadić, 1994: 33). Školska knjižnica pri izgradnji i upravljanju zbirkom vodi računa o potrebama svojih korisnika, učenika i nastavnika, kurikulumima, ranije planovima i programima, nastavnih predmeta i kao takva sastavni je dio odgojno-obrazovnog procesa (Stipanov, 2015: 293).

Početkom 90-ih godina 20. stoljeća u Hrvatskoj dolazi do demokratskih promjena koje su se odrazile i na školstvo koje je nastojalo da se nastava oslobodi marksističke i socijalističke ideološko-političke orijentacije. U nastavi Hrvatskog jezika izostavljaju se sadržaji književnosti jugoslavenskih naroda i uvode se brojna djela hrvatske književnosti kao dio obavezne lektire. U nastavi Povijesti naglasak se s jugoslavenske stavlja na hrvatsku povijest. Te su promjene značile da iz knjižnične zbirke treba izlučiti i otpisati građu koja je sadržajno neprimjerena novim nastavnim programima i nabaviti novu koja će ih podržavati. Nove velike promjene u školstvu nastale su sveobuhvatnom kurikularnom reformom započetom 2011. godine donošenjem temeljnog dokumenta odgojno-obrazovnog susta-

va Republike Hrvatske *Nacionalnog okvirnog kurikulumu* (NOK)⁴ i 2019. godine kada su doneseni kurikulumi svih općeobrazovnih predmeta za osnovne i srednje škole. Tada je ponovo promijenjen popis obavezne lektire s nizom novih naslova.

Smjernice za izgradnju fonda donose se na početku svake školske godine u dogovoru s nastavnicima svih predmeta (Standard, 2023: Čl. 10), pri čemu oni iskazuju svoje potrebe.⁵ Naglasak se stavlja na dokupljivanje primjeraka pojedinih naslova obavezne lektire jer se ta građa ubrzano troši i izlučuje za otpis. Knjižnica III. Gimnazije Osijek je prema *Standardu za školske knjižnice* (2023: Čl. 4) Tip 5 jer škola ima 24 razreda. Dvadesetak godina su učenici Glazbene škole, koji pohađaju nastavu općeobrazovnih predmeta u III. gimnaziji Osijek koristili usluge njezine školske knjižnice. To je značilo da knjižnica osim potreba gimnazijskog lektirnog programa treba pratiti i potrebe strukovnog programa.

Velik problem knjižnice je neredovito financiranje. Škola u proračunu uopće nema stavku za opremanje knjižnice niti građom niti opremom. Školska knjižnica se od 1995. godine financirala gotovo isključivo prihodima ostvarenim naplatom zakasnine prema odluci Školskog odbora, sredstvima iz pojedinih projekata i darovima. Školske godine 2019./2020. obustavlja se naplata zakasnine zbog ukidanja posebnog računa škole i prijelaza financijskog poslovanja na sustav državne riznice. Osnivač, Osječko-baranjska županija, tek od 2018. godine uplaćuje školi 3,00 kn, sada 0,3 € po učeniku za nabavu obavezne lektire. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih također ima obavezu financiranja školskih knjižnica. Ono to čini redovno tek od 2018. godine i to na samom kraju kalendarske godine. U takvim okolnostima dobavljači naručenu knjižničnu građu nerijetko ne mogu isporučiti do kraja kalendarske godine, što predstavlja problem pri inventuri knjižnice.

3. Revizija i otpis u školskim knjižnicama

Prema *Standardu za školske knjižnice* (2023: Čl. 5) djelatnost školskih knjižnica obuhvaća tri međusobno povezane djelatnosti: odgojno-obrazovnu⁶, struč-

⁴ NOK je ustanovio prelazak s učenja i poučavanja usmjerenog na sadržaj na kompetencijski sustav i učenička postignuća iskazana u ishodima učenja (Nacionalni okvirni kurikulum, 2011: 11).

⁵ Školska knjižnica osigurava knjižničnu građu koja zadovoljava obrazovne, informacijske, kulturne, stručne i osobne potrebe korisnika te je time potpora odgojno-obrazovnom procesu i njihovu osobnom razvoju. (Standard, 2023: Čl. 10).

⁶ Odnosi se na rad s učenicima, nastavnicima, stručnim suradnicima, ravnateljem i roditeljima te planiranje i programiranje odgojno-obrazovnoga rada.

no-knjižničnu⁷ i kulturnu i javnu⁸ te pripremanje, planiranje i programiranje rada školske knjižnice.⁹

Revizija je samo jedan od poslova unutar stručno-knjižnično djelatnosti školske knjižnice kojom se utvrđuje stvarno stanje fonda: brojnost i stanje fonda te financijska vrijednost. Uz reviziju je vezan otpis knjižnične građe jer se tada utvrđuje koja građa nedostaje, koja je fizički uništena, zastarjela sadržajem ili dotrajala uporabom. Analizom stanja fonda nakon revizije i otpisa utvrđuje se njegova sadržajna aktualnost, odgovara li kurikulumima¹⁰ nastavnih predmeta kako bi školska knjižnica mogla obavljati zadaću ispunjavanja odgojno-obrazovnih, informacijskih, stručnih i kulturnih potreba svojih korisnika (Standard, 2023: Čl. 3). Odluku o provođenju revizije i otpisa donosi Školski odbor, na prijedlog ravnatelja. Školski odbor donosi i odluku o konačnom otpisu nakon provedenog postupka. Najčešće se u školskim knjižnicama provode u vrijeme nenastavnih dana, odnosno učeničkih praznika.

Povjerenstvo za reviziju kao i za redoviti godišnji otpis uvijek čine školski knjižničar kao predsjednik Povjerenstva i dva člana iz redova Nastavničkog vijeća, nastavnici ili stručni suradnici pedagozi i psiholozi. Pri reviziji se provode i postupci zaštite: brišu se prašina s knjiga i polica, izdvajaju se one koje treba popraviti ili umotati zaštitnom folijom. Osim što se pri provođenju revizije izdvajaju knjige koje će se otpisati, fond se redovito pročišćava.

Pravilnik o zaštiti, reviziji i otpisu (2023: Čl. 21), osim redovite revizije koja se provodi u razdobljima ovisno o veličini knjižničnog fonda, propisuje da je obavezna revizija pri primopredaji dužnosti osoba zaduženih za knjižnični fond. No ona se u školskim knjižnicama vrlo rijetko provodi jer je u njima gotovo u pravilu zaposlen jedan knjižničar. Njegovim odlaskom na drugo radno mjesto ili u mirovinu

⁷ Podrazumijeva utvrđivanje potreba korisnika, nabavu, tehničku i stručnu obradu knjižnične građe u računalno čitljivim kataložnim formatima, njezinu zaštitu, reviziju i otpis, informiranje o radu knjižnice, vođenje statistike i unos podataka u Sustav jedinstvenoga elektroničkog prikupljanja statističkih podataka o poslovanju knjižnica, rad s korisnicima, poticanje čitanja i razvoj čitateljske kulture, poučavanje informacijske i medijske pismenosti, suradnju u izgradnji knjižničnog sustava, uređivanje mrežnog mjesta školske knjižnice i dr.

⁸ Odnosi se na organizaciju, pripremu i provedbu kulturnih sadržaja, promicanje općeljudskih vrijednosti i usklađivanje društveno-humanističkih vrednota s ciljevima odgojno-obrazovnog programa, sudjelovanje u izgradnji kulturnog ozračja školske ustanove, suradnju s kulturnim institucijama, javno zagovaranje i promidžbu djelatnosti knjižnice i dr.

⁹ Obuhvaća izradu godišnjeg plana i programa, pisanje godišnjeg izvješća o radu, usklađivanju s godišnjim planom rada škole, pripremanje za provedbu odgojno-obrazovne, knjižnične i kulturno-javne djelatnosti.

¹⁰ Mijatović (2000: 169–170) definira kurikulum kao svestrano i precizno određenje odgojnog i obrazovnog procesa u kojem je točno određeno što učenik treba naučiti i znati. Svi nastavni predmeti za osnovno i srednjoškolsko obrazovanje imaju razrađeni kurikulum.

škola mora raspisati javni natječaj za zapošljavanje novog knjižničara. Budući da članovi Povjerenstva mogu biti samo zaposlenici škole, netko tko to nije ne može biti njegov član, niti knjižničar koji je napustio radno mjesto, niti onaj koji još nije preuzeo dužnost.

Dokumentacija o reviziji i otpisu s popisima otpisane građe šalje se nadležnoj matičnoj razvojnoj knjižnici, što je za III. Gimnaziju Osijek Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek. Matična knjižnica šalje očitovanje o provedenom postupku i popis zastarjele građe koju je odabrala za svoju knjižničnu zbirku. Nakon zaprimljenog očitovanja Razvojne matične knjižnice dokumentacija se šalje Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici s popisom zastarjele građe i očitovanjem matične razvojne knjižnice (Pravilnik, 2023: Čl. 27). Nakon dostave tražene građe Razvojnoj matičnoj knjižnici i Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, ostala otpisana građa može se ponuditi nekoj drugoj knjižnici, nastavnicima i učenicima. Naposljetku se ona knjižnična građa koju nitko nije trebao zbrinjati kao sekundarna sirovina ili korišti u različitim radionicama kao materijal za rad.

4. Revizije i otpisi u Knjižnici III. Gimnazije Osijek

Iako knjižnica III. Gimnazije Osijek postoji od 1870. godine, revizija i otpis nisu provedeni do 1992. godine, odnosno podjele knjižnice CUO-a na tri gimnazijske knjižnice. Navedeno je da tom prilikom nije sastavljen zapisnik o reviziji i otpisu, kao ni popisi otpisanih knjiga. Zato se školske godine 1994./1995. počelo s otpisom prema kriteriju nestale građe (Naputak, 1992: 256). Prvi otpis proveden je za razdoblje od trideset godina, od 1962. do 1992. godine tako što su popisane knjige koje prilikom podjele knjižnice CUO-a u knjizi inventara Gimnazije „Braća Ribar“ nisu bile označene dvostrukom kvačicom, što je značilo da ih nema. Tada je otpisano 1895 svezaka. Iduće godine obavljen je otpis prema kriteriju zastarjelosti zaduženja nakon provjere zaduženja pomoću knjižnih listića. Svi su nastavnici dobili popis knjiga za koje su zaduženi, a razrednici su zamoljeni da o dugovanju obavijeste učenike ili kontaktiraju s bivšim učenicima kako bi vratili posuđene knjige. Neke su knjige nakon opomene vraćene, a neke bile izgubljene ili trajno uništene jer su ostale na okupiranom teritoriju Republike Hrvatske. Tom prilikom otpisano je 2485 svezaka.

Otpis je nastavljen iduće tri godine zbog velikog obima posla i poštivanja kriterija i omjera dopuštenih za godišnji otpis: istrošeni fond 2,5 %, zastarjelost zaduženja 0,2 % i nestala građa 0,3 % (Naputak, 1992: 256). Izlučivane su i otpisivane knjige na njemačkom jeziku i gotici, pismu koje je izašlo iz uporabe. Knjige na srpskom jeziku tiskane ćirilicom otpisane su jer je *Zakonom o srednjem školstvu* (1992), *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (2008), te njegovim izmjenama i dopunama, izričito navedeno da se nastava u školama izvodi

na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu. Osim toga takva izdanja književnih djela više nisu bila djela iz obavezne školske lektire ili ih korisnici nisu posuđivali zato što ne znaju ili ne žele čitati ćirilicu, niti su razumijevali prijevode na srpski jezik i njegove specifične izraze. Knjige na srpskom jeziku tiskane latinicom upotrebljavali su nastavnici za pripremu nastave i zadataka za učenike. Učenici su ih koristili samo kada nije bilo izvora na hrvatskom jeziku. Tada ih se upućivalo na uporabu *Razlikovnog rječnika srpskog i hrvatskog jezika* (1992) kako bi shvatili pojedine srbizme i koristili hrvatske izraze.

Budući da se radilo o velikom broju otpisanih knjiga, iako za dugo razdoblje, svaki je sastavljeni zapisnik o otpisu i popis prijedloga za otpis trebalo dobro obrazložiti članovima Školskog odbora i ravnatelju te voditelju Razvojne matične službe Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek kako bi se dodatno pojasnili razlozi većem postotku otpisa od propisanog i otklonila moguća sumnja u neselektivni otpis. Knjige na srpskom jeziku su, nakon završetka reintegracije okupiranih područja Republike Hrvatske 1998. godine, slane u narodne i školske knjižnice u Osječko-baranjskoj županiji čiji su korisnici pretežno srpske nacionalne manjine ili se u školi izvodi nastava na srpskom jeziku prema *Zakonu o odgoju i obrazovanju* (2008).

Iste godine kada je objavljen *Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe* (Pravilnik o reviziji, 2002) pristupilo se reviziji u dva dijela. Djelomična revizija provedena je od ožujka do travnja i obuhvatila je izdvojenu knjižničnu građu koja pripada zaštićenom fondu, odnosno knjige tiskane do 1945. godine, koje su bile spremljene u kutijama u podrumu škole. Iako je imenovano Povjerenstvo za reviziju i otpis, knjižničarka je većinu posla obavila sama jer su članovi, koji su iz redova nastavnika obavljali svoje redovne poslove nastave i samo povremeno dolazili radi stjecanja načelnog uvida. Velik dio knjiga pohranjenih u podrumu istrunuo je od vlage i propao zbog djelovanja štetočina (miševi, štakori, ptice), pa je morao biti otpisan kao uništen. Školska knjižnica nema uvjete za zaštitu i čuvanje knjižne građe koja je tiskana do 1945. godine, pa je knjige u dobrom stanju nakon otpisa ponudila knjižnici Muzeja Slavonije i Baranje. Ona ih, unatoč zanimanju, nije primila jer nije za to imala prostorne uvjete s obzirom na to da je bila privremeno smještena na tavanu Isusovačke klasične gimnazije u Osijeku. Knjige je preuzela Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek za Zavičajnu zbirku te ih sada digitalizira kako bih ih učinila dostupnim korisnicima.

Drugi dio revizije obuhvatio je cijeli fond. Neposredni uvid u stanje fonda i izlučivanje građe predviđene za otpis obavilo je cijelo Povjerenstvo. Revizija je trajala od lipnja do listopada 2002. godine. Do lipnja 2003. godine trajalo je sastavljanje popisa knjiga predloženih za otpis i zapisnika o reviziji i otpisu. Tada su u knjižnici postojale paralelne knjige inventara: Gimnazije „Braća Ribar” i dvije knjige III. Gimnazije Osijek. To znači da se preklapalo oko 5500 brojeva inven-

tara. Budući da se revizija nije mogla provesti kroz knjižnični računalni program CROLIST, revizija cjelokupnog fonda provedena je metodom evidentiranja građe na listama s unaprijed ispisanim brojevima od 1 do 1000 (Naputak, 1992). Takvih je lista bilo trinaest za građu upisanu u knjigu inventara Gimnazije „Braća Ribar“, šest za knjižnu i jedna za neknjižnu građu upisanu u knjigu inventara III. gimnazije Osijek. Na vrhu svakog lista pisalo je kojoj knjizi inventara pripada i koju tisućicu predstavlja. Na dnu lista bila je legenda s bojama markera koje su označavale je li građa potrebna i ostaje u knjižnici, markerom druge boje ako je dotrajala, a treće boje ako je zastarjela.

Tročlano povjerenstvo radilo je tako da je išlo od police do police:

- jedan član uzimao je knjigu s police i čitao broj inventara i s pečata kojoj gimnaziji pripada
- drugi član (predsjednik Povjerenstva) je na listama prema legendi boja markerom označavao inventarne brojeve
- treći je član čistio knjigu od prašine i odlagao na hrpu za vraćanje na policu ili knjige predviđene za otpis u kutiju za dotrajalu, odnosno zastarjelu građu, te u knjigu inventara u Napomenu crvenom kemijskom olovkom upisivao „Rev. 2002.“.

Neoznačeni brojevi značili su da su knjige otuđene ili nisu vraćene. Iz opisa postupka jasno je da je to iziskivalo veliku koncentraciju, što znači da se nije moglo raditi dugo, pogotovo što se radilo u vrijeme velikih ljetnih vrućina bez ikakve klimatizacije prostora.

Nakon toga sastavljeno je osam popisa za otpis, za svaku knjigu inventara prema trima važećim kriterijima: dotrajala građa – do 1 %, zastarjela – do 2 % i uništena – do 2 % godišnje (Pravilnik, 2002) te poseban popis građe koju su otpisali prijašnji knjižničari kroz knjigu inventara u rubrici „Napomena“, ali bez popisa i zapisnika. Zapisnik o reviziji bio je detaljan jer je trebalo objasniti zašto je postotak otpisa veći od onog koji je propisan *Pravilnikom*. Njime je utvrđeno da knjižničnu zbirku čini 9564 primjerka, što znači da je iduću reviziju trebalo provesti za četiri godine. Dio otpisanih zastarjelih knjiga preuzele su Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, Narodna knjižnica Dalj, Srednja škola Dalj, nastavnici i učenici Škole, a dio je poslan Knjižnici Jelsa koja je pretrpjela požar.

Budući da je III. Gimnazija Osijek 2006. godine nabavila novi knjižnični računalni program Metelwin, u taj su program preneseni zapisi izrađeni u CROLIST-u. Nakon ispravka prenesenih zapisa, nastavljena je inventarizacija i katalogizacija preostale građe uz ispravljanje UDK-oznake u knjigama i na signaturnim naljepnicama. Iste godine provedena je redovna revizija i otpis, što se dogodilo istodobno s preseljenjem škole i knjižnice u drugi prostor zbog obnove školske zgrade.

Provedena je na isti način kao prethodna revizija metodom evidentiranja građe na listama s brojevima, pri čemu su knjige pakirane u kutije. Kutije s knjigama predviđenim za otpis označavane su prema kojem kriteriju će knjige biti otpisane. Zbog kratkog vremena za obavljanje revizije i pakiranje knjiga za preseljenje, od završetka nastave u lipnju do kolovoza, jedan dio knjiga nije pregledan nego se to učinilo tek po preseljenju. Nakon toga izrađen je zapisnik i popisi knjiga predloženih za otpis.

Trogorodišnje razdoblje provedeno u zamjenskom prostoru iskorišteno je za inventarizaciju i katalogizaciju cijele knjižnične zbirke u računalni program Metelwin i usporedno reinventarizaciju preostale zbirke Gimnazije „Braća Ribar“, pri čemu su pomagali studenti Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josip Juraj Strossmayer u Osijeku koji su u obavljali poslove stručne prakse. Osim toga redovito je izlučivana knjižnična građa i provođen godišnji otpis.

To je stvorilo preduvjet da se 2009. godine prilikom povratka u obnovljenu zgradu Škole provede izvanredna revizija kroz knjižnični računalni program. U modulu „Revizija“ unosi se datum, u polje Inventarni broj barkod-čitačem očitava se barkod s knjižne naljepnice i tipkom Enter potvrđuje unos. U slučaju nečitkog barkoda, inventarni broj upisuje se rukom. Otpis je također proveden računalno. U modulu „Otpisi“ izrađeni su prijedlozi otpisa prema kriterijima za otpis knjižne i posebno neknjižne građe koja je, nakon odobrenja Školskog odbora i ravnatelja, trajno otpisana. Budući da je tijekom idućih godina knjižnična zbirka prešla 10 000 primjeraka, revizija se trebala provoditi svakih šest godina.

Posljednja revizija provedena je 2021. godine. Postupak te revizije razlikovao se od prethodnih. Proveden je bežičnim barkod-čitačem s internom memorijom. Budući da ga se koristi i za posudbu, prije početka revizije potrebno je isprazniti memoriju, a potom učitati barkod Skeniranje inventara čime ga iz modula „Posudbe“ prebacujemo u modul „Revizija“. Uređaj pri svakom skeniranju učitava inventarni broj u svoju memoriju i pri tom se oglašava zvučnim signalom. Na kraju svakoga dana sve učitano presnima se u računalno. Prednost tog uređaja jest u tome što knjižničnu građu ne treba donositi do računala, nego se očitava na samoj polici.

Prema *Standardu za školske knjižnice* (2023: Čl. 13) prosječna starost knjižničkog fonda ne smije biti veća od 15 godina. U knjižničnoj zbirci su ipak još uvijek izdanja iz 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća te na srpsko-hrvatskom jeziku. To su uglavnom izdanja stručnog fonda jer ih nastavnici još uvijek koriste pri pripremi zadataka za samostalni rad učenika. Razlog tome je i to što knjižnica ne može nabavljati recentnija izdanja, uglavnom zbog nedostatka financija, ali i zbog slabog izdavaštva prijevoda stručne literature na hrvatski jezik.

Zadnji otpis proveden je 2024. godine prema *Pravilniku o zaštiti, reviziji i otpisu knjižnične građe* (2023: Čl. 25) u kojem se više ne navode postoci dopuštenog godišnjeg otpisa prema pojedinom kriteriju, već ukupno, pa je moguće otpisati do 5 % knjižne građe i 20 % neknjižne građe godišnje. Analiza strukture fonda nakon otpisa pokazala je da knjižnica ima nešto više od 50 % književnih djela. Referentna građa čini 3 % zbirke, a zbirka pedagoško-metodičke građe ima udio od 5,5 %, što je na donjoj granici propisanoj *Standardom za školske knjižnice* (2023: Čl. 13). Analiza starosti zbirke pokazala je da je 90 % građe starije od 15 godina. Do toga je došlo zbog neredovitog i nedovoljnog financiranja nabave od strane nadležnog Ministarstva i osnivača škole. Prema Odluci Ministarstva o raspodjeli sredstava za opremanje školskih knjižnica obveznom lektinom i stručnom literaturom (2024: 1), knjižnica III. Gimnazije Osijek pripada VI. Kategoriji.¹¹ Pri dodjeli sredstava iz državnog i proračuna regionalne samouprave¹² nisu u obzir uzeti nastavnici i stručni suradnici. Dodijeljeni iznos nedovoljan je za nabavu najmanje 0,5 jedinica građe po učeniku, nastavniku i stručnom suradniku kako je propisano *Standardom* (2023: Čl. 13). Prelaskom financijskog poslovanja škole na sustav državne riznice 2007. godine, školske knjižnice više ne mogu naplaćivati zakasninu i gube vlastita sredstva za nabavu budući da je tada ukinut računi koji je škola imala u banci.

Matična knjižnica, Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, gotovo nakon svakog otpisa odabere nekoliko primjeraka za svoju Zavičajnu zbirku. To često učini Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu što je razumljivo budući da zbirku knjižnice III. Gimnazije Osijek još uvijek čine izdanja tiskana u Hrvatskoj šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća. Nastavnici i učenici škole redovno odabiru neke od otpisanih primjeraka za svoje potrebe, a dio iskoriste u radionicama poticanja čitanja i ekološkim radionicama za izradu ukrasnih predmeta.

5. Zaključak

Školska knjižnica je knjižnica u sastavu i pripada knjižničnom i odgojno-obrazovnom sustavu, što određuje njezinu djelatnost koja obuhvaća odgojno-obrazovnu, stručno-knjižničnu te kulturnu i javnu. Revizija i otpis pripadaju stručno-knjižničnoj djelatnosti, odnosno onome dijelu knjižničnog poslovanja i upravljanja koji se odnosi na izgradnju i upravljanje knjižničnim fondom. Revizijom se utvrđuje pravo stanje knjižničnog fonda: brojnost, kvaliteta i financijska vrijednost te donose odluke o otpisu građe na temelju propisa i unaprijed utvrđenim kriterijima i procedurama.

¹¹ Prema broju učenika III. Gimnaziji Osijek se za nabavu dodjeljuje 797 eura, odnosno 1,30 eura po učeniku.

¹² Osječko-baranjska županija školi dodjeljuje godišnje 0,30 eura po učeniku, što je u 2024. godini bilo 197 eura.

U knjižnici III. Gimnazije Osijek, koja ima tradiciju djelovanja dulju od sto pedeset godina, revizija i otpis provode se tek posljednjih trideset godina. U tom razdoblju promijenila su se tri pravilnika koji ih reguliraju te tri različita postupka u skladu sa stupnjem informatizacije knjižničnog poslovanja. Od 1994. do 2009. godine, kada knjižnična zbirka još nije bila u cijelosti računalno obrađena, revizija je provedena pomoću lista s unaprijed ispisanim brojevima. Inventarizacija i katalogizacija cjelokupnog knjižničnog fonda u računalnom programu Metelwin i usporedna reinventarizacija knjižnične zbirke Gimnazije „Braća Ribar“ omogućili su da se revizija 2009. godine provede računalno očitavanjem strojno čitljivog zapisa barkod čitačem u modulima „Revizija“ i „Otpis“. Posljednja revizija 2021. godine i redoviti godišnji otpisi koji su slijedili do danas, provedeni su metodom očitavanja zapisa bežičnim barkod-čitačem s internom memorijom. To znači da se knjige ne moraju nositi do računala, nego se zapisi učitavaju dok su smještene na polici, a na kraju dana presnimavaju se u računalo, što znatno olakšava i ubrzava postupak.

Nakon redovnog godišnjeg otpisa u srpnju 2024. godine utvrđeno je da knjižnična zbirka ima dvostruko više jedinica knjižnične građe od propisanog Standardom, ali je analiza prema godini izdanja pokazala da je sadržajno zastarjela. Moguće je zaključiti da je do toga dovelo neredovito i nedovoljno financiranje nabave od strane nadležnog Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih te Osječko-baranjske županije, osnivača škole kao i zbog ukidanja vlastitog izvora financiranja, odnosno nemogućnost naplaćivanja zakasnine kao vlastitog izvora financiranja. Problem nedovoljne nabave planira se rješavati prijavama na javne pozive za financiranje projekata iz različitih izvora.

LITERATURA

- Blažević, D. (1988). *Priručnik za skraćeni kataložni zapis*. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.
- Čelić-Tica, V. i J. Leščić (2007). *Novi UDK za školske knjižnice*. Zagreb: Školska knjiga.
- Izveštaj (1940). Muška realna gimnazija u Osijeku. *Izveštaj za školsku godinu 1939 – 40*. Osijek: Muška realna gimnazija u Osijeku.
- Nacionalni okvirni kurikulum (2011). *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske. [citirano 2024-12-30]. Dostupno na: http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf
- Naputak (1992). Naputak za provođenje revizije i otpisa građe u knjižnicama Republike Hrvatske (1992). *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 35, 3/4: 253–257.

- Odluka (2024). *Odluka o raspodjeli sredstava za opremanje školskih knjižnica srednjih škola obveznom lektinom i stručnom literaturom u 2024. godini*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske. [citirano 2024–12–30]. Dostupno na: <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/OpremanjeSkola//odluka-o-raspodjeli-sredstava-za-opremanje-knjiznica-srednjih-skola-obveznom-lektinom--2024.pdf>
- Pravilnik o reviziji (2002). Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe. *Narodne novine* 21, 503. [citirano 2024–10–24]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_03_21_503.html
- Pravilnik o zaštiti (2023). Pravilnik o zaštiti, reviziji i otpisu knjižnične građe. *Narodne novine* 27, 452. [citirano 2024–11–04]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_03_27_452.html
- Radman, Lj. (2001) Povijesni pregled razvoja osječkih gimnazija. U: Martinčić, J. (ur.) *Gimnazije u Osijeku: ravnatelji, profesori i maturanti 1729. – 2000.* (str. 9–36). Zagreb; Osijek: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; Zavod za znanstveni rad u Osijeku.
- Standard za školske knjižnice (2000). *Narodne novine*. 34, 698. [citirano 2024–12–30]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_03_34_698.html
- Standard za školske knjižnice (2023). *Narodne novine*. 61, 1024. [citirano 2024–11–04]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html
- Stipanov, J. (2015). *Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj – od početaka do današnjih dana*. Zagreb: Školska knjiga.
- Tadić, K. (1994). *Rad u knjižnici*. Opatija: Naklada Benja.
- Zakon o knjižnicama (2019). Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. *Narodne novine* 17, 356. [citirano 2024–11–04]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html
- Zakon o odgoju i obrazovanju (2008). Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. *Narodne novine* 87, 2789. [citirano 2024–11–04]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_87_2789.html
- Zakon o srednjem školstvu (1992). Ukaz o proglašenju Zakona o srednjem školstvu. *Narodne novine* 19, 423. [citirano 2024–11–04]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1992_04_19_423.html